

Svetlana Stanțieru
Aurelia Codreanu

STATUTUL XENISMELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

Resumé: Dans cet étude on constate et on fait l'analyse du phenomene des xenismes dans la langue romaine actuelle. Le terme *x e n i s m e* est, relativement, nouveau dans la litterature de specialité en étant individualisé et graphiquement. A ce moment, la quantité d'information specifique de l'époque contemporaine, réalisée par de diverses méthodes, peut provoquer un afflux de nouveaux mots.

Mots-clés: Le xenisme, l'interférence, le mot nouveau, l'emprunt, l'adaptation, l'individualisation graphique, l'asimilation morphologique, la typologie.

E axiomatic faptul că în lume totul se schimbă. Aceste schimbări au loc în permanență, uneori brusc, vizibil, alteori lin, imperceptibil, dar în niciun moment mișcarea nu încetează. Și o limbă „în tot timpul cât trăiește, este în permanentă schimbare” [1, p. 256].

În prezent cantitatea enormă de informație specifică epocii contemporane, determină, în mod firesc, o avalanșă de cuvinte noi. S-a discutat mult că, după 1989, țara noastră a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare, și anume cea de globalizare. Acest fenomen s-a manifestat în toate domeniile de dezvoltare (economic, științific, artistic, social etc.) și, ca urmare, o serie de termeni noi de origine engleză au pătruns și continuă să pătrundă în lexicul românesc [2, p. 243-244]. Așadar, în linii mari, în acest context al globalizării, „limba română își reafirmă ospitalitatea și creativitatea”.

Astfel, e bine cunoscut că multe împrumuturi, denumind realități nou apărute, care nu au corespondent în limba română, având avantajul unui corp fonetic mai redus și al caracterului internațional, devin/sunt necesare, în timp ce altele dublează inutil cuvinte românești, fiind marcă a snobismului, a dorinței de a epata. Cu alte cuvinte, în interiorul împrumuturilor unei limbi se disting, în mod tradițional, din punctul de vedere al utilității, împrumuturi „necesare” și împrumuturi „de lux” [3, p. 371].

În literatura de specialitate, împrumuturile, după gradul de asimilare, se încadrează în:

1) termeni integral adaptați (fonetic, grafic, morfologic): *lider, miting, a agreea* etc.;

2) termeni în curs de adaptare (anglicisme și americanisme): *board, briefing, congressman/ congressmen, lobby, speaker/spicher, speech/spici, staff, summit, yankeu* etc.;

3) *xenisme*¹ („străinisme”): *cash, jogging, leadership, shadow* etc.

În această ordine de idei, Adriana Stoichițoiu-Ichim menționează că „deși în bibliografia românească referitoare la problematica în discuție se operează, de regulă, cu trei categorii de termeni (*împrumuturi propriu-zise; anglicisme* și *americanisme; xenisme*), realitatea lingvistică actuală nu permite, în opinia noastră, o delimitare precisă între *anglicisme/americanisme* (cuvinte în curs de asimilare) și *xenisme* (cuvinte neadaptate, numite și *barbarisme*², *cuvinte aloglote* sau *străinisme* ori, pur și simplu, *cuvinte străine*)” [5, p. 83].

În cele ce urmează ne propunem să analizăm fenomenul xenismelor în limba română actuală și impactul lor asupra sistemului limbii.

Conform DȘL, xenismul este „cuvânt neologic *recent*, preluat cu forma intactă a etimonului și neadaptat încă la sistemul limbii române, simțit de vorbitori ca aparținând unui sistem lexico-gramatical străin de limba română” [8, p. 574]. În definițiile oferite de DEX, NODEX, DOOM, MD, Marele Dicționar de neologisme, *xenismul* este conceput ca un străinism, cuvânt străin împrumutat de o limbă, fără a-l fi adaptat la propriul sistem, iar în opinia unor cercetători, xenismele sunt „împrumuturile care sunt păstrate intenționat cu forma și sensul din limbile împrumutătoare” [7, p. 10]. Alți cercetători includ în categoria xenismelor „numite și (cuvinte) aloglote, adică acele substantive³ străine simțite ca atare de vorbitori, deci simțite ca aparținând unui sistem lexico-gramatical străin de limba română, sentiment care se manifestă, atunci când cuvântul este folosit în scris prin individualizarea lui grafică” [6, p. 117].

Modalitățile de individualizare grafică a cuvintelor străine sunt:

– **scrierea cu caractere cursive**: „au acceptat transformarea unei tragedii în *comic-book*” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 7), „Nimic nu se compară cu un scriitor britanic, *right?!*” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 10), „pelicula are toate ingredientele unei „povești psihanalitice” *cool*” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 11), „tipologia personajelor de tip *the keepers*” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 13), „pentru cei obișnuiți cu fina dezvoltare a corespondențelor dintre *spleen* și aglomerările urbane...” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 33), „... un roman care se termină prost și din care copiii vor învăța că nu e totul *glamour* ca în reviste sau ca la Hollywood și că nu toate poveștile au *happy-end*” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 40) etc.

¹ Termenul *xenism* în prezent este întâlnit frecvent în literatura de specialitate, fiind cercetat de mulți savanți în diverse lucrări de referință: Mioara Avram [4], Adriana Stoichițoiu-Ichim [5], Gabriela Pană-Dindelegan [6] ș.a.

² Vom remarca în acest sens că unii cercetători fac totuși o delimitare între conceptul de xenism și cel de barbarism. Barbarisme sunt „împrumuturile neadaptate normelor fonetice, grafice și morfologice ale limbii române – cele care nu s-au diferențiat prin nicio trăsătură semantică de sinonime ale lor din limba noastră” [7 p. 10].

³ Firește, e adevărat că, din punct de vedere morfologic, cea mai mare parte dintre xenisme aparțin clasei substantivului, însă pot fi întâlnite și împrumuturi neadaptate din clasa adjectivelor, adverbilor etc. Prin urmare, nu putem reduce xenismele doar la clasa substantivelor.

– **încadrarea în ghilimele:** „convingerea că e mai «cool» să citești în engleză” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 6), „Acum, zeci de tipi din toată lumea dau 1.000 de euro pentru un training intensiv («boot camp»)” (Adevărul, nr. 28, 10 februarie 2011, p. 12), „Acești adevărați guru ai vieții sentimentale, supranumiți «dating coach»” (Adevărul, nr. 28, 10 februarie 2011, p. 12) etc.

– **încadrarea în ghilimele și scrierea cu caractere cursive:** „Îmi amintesc cum, corectând versiunea franceză a unei cărți de aforisme pe care am scris-o, m-a sfătuit în mod hotărât să elimin anumite fragmente despre care credea că ar putea să-mi dăuneze pentru că erau, cum s-ar zice acum, «politically incorrect»” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 90) etc.

– **scrierea tuturor literelor sau a inițialelor de cuvinte cu majusculă:** AFC (Average Frustrted Chump), AMOG, acronim pentru bărbatul Alpha al grupului (Alpha-Male of the Group), PUA (Pichup Artist), LJBF („sindromul” Let’s just be friends) etc. (Adevărul, nr. 28, 10 februarie 2011, p. 13).

– **legarea prin cratimă a desinențelor:** „*Mouse*-ul, altă invenție străveche, din anii 60” (Academia Cațavencu, nr. 5, 2-8 februarie 2011, p. 20), „Comparativ, *clubbing*-ul bucureștean era o lume nouă” (Dilema veche, nr. 363, 27 ianuarie-2 februarie 2011, p. 18), „Mama sau tata intra în cameră exact când era *feeling*-ul mai încins” (Dilemateca, februarie 2011, p. 78) etc.

Intruziunea cuvintelor menționate și a altor împrumuturi numeroase este susținută de mijloacele de comunicare în masă. Ele circulă nestingherit, atât în vorbirea curentă, cât și în scris, „în lipsa unui organism care să legisfeze poziția vorbitorilor față de acestea, ca și statutul lor în limbă” [9, p. 1011]. Observăm, de asemenea, că forma împrumutului este păstrată neschimbată, pentru că acesta este considerat „un necesar tehnic, la modă ori de circulație internațională” [10, p. 9]. Dacă unele xenisme sunt individualizate totuși grafic (a se vedea exemplele supra), cititorul astfel recunoscând forma străină a cuvântului împrumutat, întâlnim frecvent și cazuri când cuvintele străine nu se deosebesc grafic prin nimic de cuvintele proprii limbii române: „un job bun” (Adevărul, nr. 28, 10 februarie 2011, p. 12), „are mare grijă ce-și comandă de la catering pentru pauza de prânz” (Adevărul, nr. 28, 10 februarie 2011, p. 12), „profesioniștii fac adevărate traininguri personalizate” (Adevărul, nr. 28, 10 februarie 2011, p. 12), „specialiștii în dating” (Adevărul, nr. 28, 10 februarie 2011, p. 13), „costul serviciilor de ticketing” (Adevărul, nr. 37, 23 februarie 2011, p. 16) etc. Prin urmare, anume aici apar dificultățile, căci știm că o caracteristică esențială a limbii române este caracterul ei fonetic, care înseamnă corespondență aproape perfectă între modul de scriere și de pronunțare a cuvintelor, spre deosebire de limba engleză, care are la bază principiul etimologic, cu mari diferențe între modul de scriere și de pronunțare a cuvintelor. Absența unor decizii academice ferme referitoare la statutul acestor împrumuturi în limbă provoacă multiple fluctuații de pronunțare și de ortografiere. Deși „simpla includere în dicționare nu garantează stabilitatea termenului și nu-i precizează statutul” [11, p. 237], aceasta, în fine, constituie un pas în adoptarea unei forme recomandate a acelor termeni ce cunosc mai multe variante de utilizare.

Deși „ca formații foarte recente, xenismele sunt lipsite, prin ele însele, de flexiune, neavând ca dat inerent un anumit tipar flexionar statornicit în limbă” [8, p. 574], observăm, din exemplele menționate, că asimilarea morfologică a xenismelor totuși are loc. În același context, atestăm că, din punct de vedere morfologic, cea mai mare parte a xenismelor aparține clasei substantivului. În consecință, „pentru majoritatea substantivelor comune de origine engleză, exprimarea categoriilor flexionare (de număr, caz și determinare) se organizează în funcție de genul atribuit împrumutului, exprimându-se prin mărci solidare de gen, număr, caz și, uneori, de articulare” [12, p. 12].

Sub aspectul genului, cea mai mare pondere revine în româna actuală criteriului formal – al desinenței. Astfel, majoritatea xenismelor care desemnează entități inanimate se încadrează în categoria genului neutru, cu pluralul în *-uri* sau *-e*: „... Președintele CJ Argeș Constantin Nicolescu (PSD) a fost arestat preventiv pentru luare de mită, ceea ce, ca de obicei, în cazul arestărilor de orice culoare politică, s-a lăsat cu atac de cord, *bypass-uri* și alte complicații medicale” (Academia Cațavencu, nr. 5, 2-8 februarie 2011, p. 24), „... e interesat doar de mașini rapide, *gadget-uri*, alcool, femei și nu pierde nicio ocazie să-i tragă un chef” (Academia Cațavencu, nr. 5, 2-8 februarie 2011, p. 24), „la sfârșitul mileniului și la începutul celui de pe urmă, *player*-ele mp3 se chinuiau din greu să convingă publicul” (Academia Cațavencu, nr. 5, 2-8 februarie 2011, p. 20) etc.

De asemenea, merită relevat și statutul semantico-funcțional al xenismelor-componente ale structurilor-tip de exprimare a nominației aproximative. Astfel, xenismele, îndeosebi cele substantivale, *volens-nolens*, devin „creații” inedite de redare a aproximației lingviale, tocmai prin capacitatea / abilitatea vorbitorului de a descoperi similitudini între cuvântul existent în limba română și xenismul propriu-zis, care, se pare, ar avea o mai mare relevanță și precizie în vederea denominării entității. Astfel, confruntând realiile cunoscute cu cele vag sau parțial cunoscute, vorbitorul, prin analogie, denumeste diverse entități prin xenisme, dar utilizând structuri de tipul: *un fel de...*, *un soi de...*, *un tip de...*, *ceva în genul...* etc.: „M-am înghesuit și eu pe un colț de prici și totul a devenit un chef soldățesc, *pe-un soi de man's land*, într-o noapte în care niciuna dintre tabere n-are ordine de atac” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 68); „O asemenea poezie trăiește, în fapt, dintr-*un soi de zapping* mental proiectat într-un discurs destrămat” (Dilemateca, februarie 2011, p. 20), „În pofida acțiunii narative minime, romanul are *un fel de dublu happy end...*” (Contrafort, nr. 9-10, septembrie-octombrie 2010, p. 9); „...am organizat *ceva de genul fundraising-ului* american, dar «de tip rusesc» ...” (Jurnal de Chișinău, nr. 136, 12 iulie 2002, p. 10); „Veți recunoaște câteva lucrări care alcătuiesc *un fel de «must see»* al impresionismului românesc, peisaje venețiene sau «impresii» trecute pe pânză la Balcic...” (Academia Cațavencu, nr. 29, 22-28 iulie 2009, p. 22) etc.

Mulțimea de împrumuturi preluate din limba engleză privește și clasa adjectivelor, având drept consecință „o «subminare» a caracterului flexionar al limbii române prin (1) creșterea numărului adjectivelor invariabile și (2) ștergerea granițelor dintre părțile de vorbire” [22, p. 101]: „Un «prof *cool*» are, dacă nu blog, măcar un ID de mess (unul care nu știe să folosească computerul e clar «de pe altă planetă» ...” (Dilema veche, nr. 275,

21-27 mai, 2009, p. 10), „Site-urile *quality* de știri pierd venituri importante din publicitate din cauza site-urilor care agregă știri” (Dilema veche, nr. 275, 21-27 mai, 2009, p. 19), „Pe e-bay, unul dintre cele mai mari site-uri de licitație *online*...” (Dilemateca, nr. 55, decembrie 2010, p. 5); „Puteți învăța orice din cărți. Sau cel puțin asta vă promite industria de cărți *self-help*” (Dosar Dilema veche, nr. 363, 27 ianuarie-2 februarie 2011, p. II), „... strategiile de *marketing* pentru cărțile sale...” (Dilemateca, februarie 2011, p. 8) etc.

Concluzionând, vom remarca faptul că invazia cuvintelor străine, în special a anglicismelor, este un fenomen firesc, în mare, imposibil de evitat, dat fiind că nu există o limită la care împrumuturile se opresc, dar, evident, atât mass-media, cât și vorbitorii ar trebui să fie mai rezervați în utilizarea xenismelor, căci folosirea corectă, adecvată a limbii reprezintă cartea de vizită a oricărui vorbitor.

Referințe bibliografice

1. Alexandru Graur. *Introducere în lingvistică*. București, Editura Științifică, 1965.
2. Oana Badea. *Privire bibliografică asupra anglicismelor în limba română*. În: *Analele Universității din Craiova, Seria Științe Filologice. Lingvistică*. 2009, nr. 1-2.
3. Sextil Pușcariu. *Limba română. I. Privire generală*. București, Editura Minerva, 1976.
4. Mioara Avram. *Anglicismele în limba română actuală*. București, Editura Academiei Române, 1997.
5. Adriana Stoichițoiu-Ichim. *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*. București, ALL Educațional, 2001.
6. Gabriela Pană Dindelegan, *Formații substantivale recente și rolul „clasificatorilor” în actualizarea lor contextuală*. În: *Limba română*, București, 1999, nr. 1-2.
7. Doina Marta Bejan. *Neologia în limba română contemporană*. Galați, 2010.
8. Angela Bidu-Vrânceanu *et alii*. *Dicționar de științe ale limbii*. București, Editura Nemira, 2001.
9. Nicoleta Petuhov. *Împrumuturile „recente” și statutul lor în limba română actuală*. În: *Strategii discursive, Vol. VIII, partea II, Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, Chișinău, CEP USM, 2006*.
10. Ștefania Isac. *Dezvoltarea competențelor comunicative vs. Anglicismele recente în limba română*. Chișinău, CEP USM, 2004.
11. Valeria Guțu-Romalo. *Corectitudine și greșeală*. București, Humanitas Educațional, 2000.
12. Adriana Stoichițoiu Ichim. *Observații privind pluralul anglicismelor (I)*. În: *Limba și literatura română*, 2006, nr. 1.

Universitatea de Stat „Al. Russo”
din Bălți